

**TRIJŲ MUZIKINĖS KULTŪROS SLUOKSNIŲ
SANDŪRA LIETUVIŲ MIRUSIŲJŲ PAGERBIMO
APEIGOSE**

AUŠRA ŽIČKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Tyrimo objektas – paprastų (ne žymių) Lietuvos žmonių laidotuvių muzika.

Darbo tikslas – siekiama apžvelgti laidotuvių muziką ir atsakyti į klausimą, kas sieja laidotuvių apeigose kartu gyvuojančius savo ištakomis ir išraiška nepaprastai skirtingus muzikos sluoksnius.

Tyrimo metodas – analitinis aprašomasis.

Lietuvių laidotuvių apeigos ir papročiai, apie kuriuos turime žinių pradėdant IX a. rašytiniais šaltiniais, visuomet buvo palydimi muzikos. Muzikinė kultūra labai aiškiai susisluoksniavusi į tris sluoksnius: ikikrikščioniškąjį, krikščioniškąjį ir šiuolaikinį. Apžvelgsime muziką, skambančią budint prie mirusiojo namie arba laidojimo namuose, lydint į kapines, laidojant ir minint velionį. Per bažnytines apeigas skambanti muzika yra kitos, siauresnės, krikščioniškosios kultūros tyrimo objektas. Atskiromis tyrimais yra verta ir garsių žmonių laidotuvių muzika. Panašu, jog nuo seniausių laikų įžymybių laidotuvės buvo išskirtinis įvykis¹, tad joms reikėtų ir specialaus dėmesio.

Ikikrikščioniškajam muzikos sluoksniui priklauso mirusiųjų apgarbstymas raudomis. Kadaisė gyvavusi visoje Lietuvoje (taip pat ir Mažojoje), šiandien ši tradicija išlikusi tik pietryčiuose ir lietuvių gyvenamose vietose Baltarusijoje. Mirus artimam žmogui, čia moterų (dažniausiai pagyvenusių, retai – jaunesnių) sielvartas, depresinė nuotaika išsilieja fenomenalia kūryba. Raudama ir kapinėse Visų šventųjų dieną.

Labai panašios struktūros mirusiųjų garbstymai gyvuoja ir daugelio indoeuropiečių, kai kurių finougrų tautų kultūrose².

Yra žinoma, jog būta ir mirusiųjų pagerbimui skirtų šokių bei žaidimų, instrumentinės muzikos, tačiau mūsų dienas pasiekė tik fragmentiški tokio muzikavimo relikvai³, nors Žemaitijoje per katalikų laidotuves gyva muzikavimo pučiamaisiais

instrumentais pakaitomis su giedojimu tradicija neabejotinai yra tiesiogiai su juo susijusi⁴.

Krikščioniškosios tradicijos mirusiųjų pagerbimui skirta muzika – tai liaudiškasis giedojimas prie mirusiojo, jį laidojant ir minint mirties datą. Jo ištakos siekia XVI–XVII a., kai Lietuvoje ėmė plisti giesmynai lietuvių kalba⁵. Nuo tada išsiskyrė dvi giedojimo tradicijos – katalikiškoji, išsigalėjusi didžiojoje šalies dalyje, ir protestantiškoji, paplitusi Mažojoje Lietuvoje, pasienyje su ja ir Biržų krašte. Giesmės buvo diegiamos norint išgyvendinti senąjį mirusiųjų palydėjimo su raudomis paprotį⁶. Protestantiškos pakraipos krikščionybė, ėmusi skleisti naujas tradicijas ir ritualus gimtąja kalba, tai padarė daug greičiau. Protestantiškos giesmės, plisdamos su vokiškomis choralų melodijomis, igijo šiek tiek liaudiškų bruožų⁷. Tuo tarpu kaimo žmonės katalikai, pamažu įpratinti pagoniškuosius ritualus pakeisti krikščionybei priimtinais, dažnai savo giesmėms pritaikydavo liaudies dainų melodijas. Net ir bažnyčios iniciatyva plitusios melodijos igavo labai ryškių regioninių bruožų. Pamažu nusistovėjo tokių liaudiškų giesmių seka laidotuvių apeigose. Mus pasiekusi gyvoji tradicija liudija, jog artimųjų rauda beveik vien moterys, vyrai – tik išimtis. Katalikybė įtvirtino vyraujančią vyrų vaidmenį apeigose, o kartu ir palengva išsigalėjusioje liaudiškojo giedojimo prie mirusiojo tradicijoje. Pagoniško laidojimo papročių išgyvendinimas ir naujų, krikščioniškų, įdiegimas turėjo būti milžiniškas kultūrinis lūžis, bet vis dėlto abi tradicijos – raudojimo ir katalikiškojo giedojimo – ilgus amžius gyvavo kartu, tebegyvuoja ir šiandien. Nors liaudiškasis giedojimas prie mirusiojo patyrė nemažai esminių pokyčių (tiek repertuare, tiek atlikimo srityje), Lietuvos kaimuose giedotojai tebekviečiami bemaž į visas laidotuves, ypač jei miršta pagyvenęs žmogus.

Raudojimą ir giedojimą prie mirusiojo sieja ne tik regioniniai požymiai, bet ir bendras tiek lietuvių, tiek daugelio kitų pasaulio tautų mirusiųjų pagerbimo ir kitoms virsmo ritualams būdingas bruožas – garsiai atliekama muzika, netgi triukšmas, pagoniškuose ritualuose turėjęs apsauginę funkciją, o į krikščioniškąją muziką perėjęs, matyt, kaip reliktas. Garsiai, visa gerkle giedamos giesmės iki pat XX a. pradžios buvo visuotinai įprastas, natūralus giedojimo būdas. Tik pamažu sustiprėjęs lietuvių profesinės muzikos padėčiai ir ėmus kurtis chorų sąjūdžiu⁸, krikščioniškosios giesmės sąmoningai buvo diegiamas (pirmiausia, žinoma, bažnyčiose) kitoks, iš vakarietiškos kultūros ateinantis giedojimo pobūdis. Katalikiškojo bažnytinio giedojimo kultūrą ir net repertuarą ypač paveikė Vakaruose mokslus baigusio Juozo Naujalio veikla ir kūryba. Tačiau vyskupui Antanui Baranauskui, XIX a. pabaigoje kūrusiam lietuviškas giesmes, liaudiškasis, senasis atlikimo būdas, matyt, buvo labai įprastas: „Giesmę gieda! Žodžiai rieda kaip perkūnai iš dangaus...“⁹ Tai pažymi ir jo kurtų bei verstų giesmių tyrinėtoja Regina Mikšytė: „Giesmėje atpažintami bažnyčios skliautus plėšiantys kaimo giedorių balsai“¹⁰.

Savitos, ryškių regioninių bruožų turinčios liaudiškojo giedojimo prie mirusiojo tradicijos susiklostė ir kituose kraštuose: pietryčių Latvijoje¹¹, Baltarusijoje, Rusijoje, Lenkijoje¹², Ukrainoje (žr. melodijų pavyzdžius – lietuvišką ir lenkišką tos pačios giesmės variantus).

♩=52

Bu - vo žmo - gus ba - go - tas, bu - vo žmo - gus
ba - go - tas, auk - suo - tas, si - dab - ruo - tas, auk - suo - tas, si - dab - ruo - tas.

LTR 636(169), Skirsnemunės k., Jurbarko vls., Raseinių aps., Ona Jakaitytė, 80 m., užrašyta 1935.

♩=111

Co się sta - ło przed la - ty, czło - wiek je - den bo - ga - ty
z zło - ta, sreb - ra miał sza - ty, z zło - ta, sreb - ra miał sza - ty.

BPSR, Nr. 197, Kowal 1977, grupa.

XX a., pamažu nykstant Lietuvos agrarinio kaimo tradicinei, vyraujančiai kultūrai ir ėmus plėtotis miestietiškajai, pasirodė naujėsios muzikinės kultūros apraiškų. Nuo tada iki pat mūsų dienų tęsiasi dar vienas muzikinės kultūros lūžio laikotarpis. Naujasis, besiformuojantis ir audringai kintantis laidotuvių muzikos sluoksnis, viena vertus, pamažu išstumia senuosius, antra vertus, yra jų tąsa. Šiuolaikinis muzikinės kultūros sluoksnis nuo ankstesniųjų skiriasi tuo, kad muzika vis labiau praranda savo vaidmenį kaip tiesioginė išsakyimo, skausmo išliejimo, apeigos atlikimo priemonė. Dabar mieste, o vis dažniau ir kaime, per laidotuves priimtinesnė tampa tyła. Tyli, rami meditacinė muzika laidotuvėse labai dažnai skamba tik kaip fonas, jos kūrimo, atlikimo akte nedalyvauja nei velionio artimieji, nei palydintieji – jie tėra klausytojai. Per laidotuves mieste (kartais jau ir kaime) leidžiami liaudiškų giesmių garso įrašai, gyvai už atlygį gieda giesmininkų grupės (tačiau ne visuomet paisoma regioninių giedojimo tradicijų – gali skambėti bet kurio regiono senosios arba naujosios, dažnai visoje Lietuvoje paplitusios sentimentalios giesmės, viena kita patriotinė daina), taip pat leidžiama rami klasikinė muzika chorui, orkestrui, dainininkams ir kitiems atlikėjams, o pastaruoju metu laidojimo namuose siūloma ir neįkyrios popmuzikos (pvz., elektroninės) įrašų, ir žmonės tuo visiškai nesipiktina. Kartais mirusiojo artimieji atsineša įvairiausių garso įrašų (pvz., džiaz, kantri, liaudies šokių, trankios popmuzikos) ir juos leidžia, paaiškindami, kad šią muziką labai mėgęs velionis¹³. Tačiau tokie atvejai yra dar reti.

Kryžiaus statymo iškilmės. 1937. Liepiškių k., Šiaulėnų vls., Šiaulių aps.
(Iš leid.: *Balys Buračas*. Fotografijos. Sudarė Aleksandras Macijauskas. V., 1998, Nr. 78)

Laidotuvių vežimas. Laidoja seną mergą A. Juškaitę. 1934.
Kuosėnų k., Kupiškio vls., Panevėžio aps. (Ten pat, Nr. 79)

Jono Zinkevičiaus (maždaug 19 metų) laidotuvės. ~ 1930. Andrikių k., Šakių aps.
(Iš asmeninio *Eligijos Garšvienės* archyvo)

Atskiro paminėjimo vertas sovietinio režimo laikotarpis. Jau pokaryje buvo susirūpinta „atgyvenusių“ papročių išgyvendinimu, ir tai kiek primena krikščionybės skverbimosi į senąją kultūrą laikus. Įdomu, jog kai kurie papročiai, kaip antai gausios šermenų puotos, raudojimas kapinėse¹⁴, smerkiami ir atėjus krikščionybei, ir užėjus sovietams (sovietmečiu ypač smerkiamas giedojimas prie mirusiojo – krikščioniškas paprotys), tačiau tebėra gyvi iki šiandien. Raudojimas didesnėje Lietuvos dalyje savo laiką atgyveno ir išnyko savaime. Kas kita yra su giedojimu prie mirusiojo. Jis visuotinai paplitęs, „naujai tarybinei visuomenei“ nepriimtinas, tad su juo buvo kovojama. Rekomenduojami klasikinės muzikos įrašai, kurių galima gauti specialiuose „moksliniuose metodiniuose“ centruose, ir jie turi skambėti tyliai, prislopintai, geriausia – gretimame kambaryje. Mirusįjį į kapines patariama lydėti grojant pučiamųjų orkestrui. Jų kūrimasis skatinamas didesnėse gamyklose, fabrikuose, kitose įstaigose¹⁵, panašūs orkestrėliai gyvavo ir prie miestų civilinių laidojimo namų, o daugelio jų meninis lygis buvo labai abejotinas. Per pastaruosius dešimt metų beveik visi jie išsiskirstė. Dabar orkestrai paprastai kviečiami tik į garsių žmonių laidotuves.

Matant visą šiandienos laidotuvių muzikos panoramą, pirmiausia norisi atkreipti dėmesį į fenomenalų reiškinį – visų trijų muzikinių sluoksnių sankirtą, kurią dar kurį laiką galėsime stebėti ir fiksuoti pietryčių Lietuvoje. Būdingą tokios sankirtos pavyzdį aprašo raudų bei raudojimo aplinką tyrusi Rasa Norinkevičiūtė. 1998 m. Trakų rajono Grendavės kaime pasimirė senutė. Liko dvi jos pusamžės dukterys, kurių viena ilgokai gyveno mieste, o kita – tame pat kaime. Šioji pakvietė giedotojus, taip pat ir pati tradiciškai apraudėjo motiną. Antra dukra atsivežė visai kito

Lietuvos regiono giesmių įrašus ir juos leido pirmąjį vakarą, kol nesusirinko giedotojai, vis kritikuodama sesers raudojimą¹⁶.

Kyla klausimas: kaip gali vienu metu kartu gyvuoti tokie skirtingi muzikos reiškiniai? Kaip galėjo ikirikščioniškasis sluoksnis, kurio muzika yra tiesioginė apeigos atlikimo priemonė, ir krikščioniškasis, taip pat labai glaudžiai susijęs su apeiga, atsilaukti prieš visa naikinančios naujausios kultūrinės bangos jėgą? Juk toji pati banga yra bemaž suardžiusi visą klasikinės tautosakos sistemą¹⁷, taigi ir muzikinę.

Pažvelkime į tai kiek giliau. Raudojimas turėjo simbolio, informacijos, palydėjimo, bendravimo, apsaugos, psichologinę paskirtį¹⁸. Raudų tekstai byloja, kad raudodama raudotoja bendrauja su anksčiau mirusiais artimaisiais, ir jos prašymu miręs žmogus bus tinkamai priimtas į mirusiųjų bendruomenę:

*O tu mano sesele, o tu mano lelijėle,
Tu rasi savo tėvelį tenai.
O mano tėveli, tu sulaukei savo dukrele, tu pasitinki su jaja.
Tu atkelki vėlių vartelius jai,
Pasisodinki į vėlių suoloelį, o, priimk už baltų rankelių...
Pastaba: sesers apgarbstymas¹⁹.*

*Vai Juozeli, vai broleli, vai, ką tu nuneši saviem tėveliam?
Ką tu nuneši į aukštą kalnelį?
Vai Juozeli, vai broleli,
Kelk – pakylėsime, aik – pavėdėsime.
Kam tu aisi dabar į šaltą žemele?
Vai tėveliai, vai seniejai, sulaukėt sūnelį, mylimą mano brolelį.
Vai Juozeli, vai broleli, vai tu raibas gaide(li)²⁰.*

Giesmės – tiesioginis maldos kelias į Dievą – reikalingos mirusiojo sielos kelionei. Išeitu, kad naujoji laidotuvių muzika skamba tik gyviesiems²¹. Bet ar tikrai taip yra? Manychiau, kad laidotuvėse muzika tebėra būtina, netgi „genetiškai“ neatsiejama nuo deramo mirusiojo išlydėjimo ir toli gražu nėra tik gražus fonas. Juk liaudiškasis giedojimas gyvuoja ne mažiau kaip 500 metų. Raudojimo tradicija gali siekti neolito laikotarpį, tai yra keletą tūkstantmečių. Naujoji laidotuvių muzikos tradicija atsirado vos prieš šimtmetį, tad senųjų tradicijų patirtis negalėjo išsitrinti be pėdsakų. Šiuolaikinis muzikinės kultūros sluoksnis ne tik gyvuoja kartu su anksčiau, bet pamažu juos užgožia ir išstumia; besiformuodamas jis kai ką iš tų sluoksnių perima ir prisitaiko, o kai ką radikaliai keičia. Vietoj intensyvaus garso įsivyravimą prislopintas, vietoj artimųjų ir kaimo bendruomenės apeiginių muzikinių palydų telieka muzikinis fonas, tačiau pastarąjį dešimtmetį didmiesčiuose susibūrusių už pinigų giedančių giedotojų grupių populiarumas rodo, jog tebėra poreikis išlydėti mirusįjį skambant gyvai tradicinei (!) muzikai – kad ir ne artimųjų ar bendruomenės atliekamai, kad ir ne savo krašte gyvuojančiai²². Be to, giesmės (net ir pačios naujausios), kaip ir kadaise raudos, pritaikomos kiekvienai laidotuvių vyksmo situacijai (uždengiant karstą, išnešant mirusįjį iš namų, leidžiant į duobę ir t. t.), giedamos

priklausomai nuo to, kas yra miręs (jaunas žmogus ar pagyvenęs, viengungis ar vedęs ir pan.)²³. Net ir sovietinėse civilinių apeigų rekomendacijose pažymima, kad prieš uždengiant karstą, prieš išnešant mirusiojo kūną, iki tol tyliai skambėjusi muzika turi būti pagarsinta arba gyvai garsiau atliekama toje pačioje, ne gretimėje, patalpoje²⁴. Tai reiškia, jog apeigų kulminacija, kaip ir nuo pačių seniausių laikų, pabrėžiama būtent muzika²⁵.

Išvados

Iš viso to galima daryti išvadą, jog muzikos sluoksniai lietuvių mirusiųjų pagerbimo apeigose iš esmės skiriasi tiek kilme, tiek struktūra, tiek raiškos būdais, tačiau visus juos sieja ta pati intencija – d e r a m a s mirusiojo išlydėjimas, atsisveikinimas, iki šiol neatsiejamas nuo muzikos. Kaip tik ši intencija ir sudarė sąlygas ilgalaikiai visų trijų sluoksnių koegzistencijai ir laipsniškai asimiliacijai. Kartu turime pripažinti, kad gyvuoja tiesioginė nepertraukiama laidotuvių muzikos tradicijos tąsa, o laidotuvės, kaip ir prieš daugelį šimtmečių, tebėra vienas iš kertinių žmogaus gyvenimo ciklo taškų²⁶. Jos, skirtingai nuo kitų dviejų – gimimo ir vestuvių, kurie jau seniai prarado virsmo statusą, tebėra mažiausiai paveiktos naujojo kultūros, taip pat ir muzikinės, sluoksnio.

¹ Plačiau žr.: *Aušra Žičkienė*. XIII–XVII a. rašytiniai šaltiniai apie raudojimo būdus. – Tautosakos darbai, [t.] IX(XVI). V., 1998, p. 171–176.

² Plačiau žr.: *Aušra Žičkienė*. Lietuvių ir finougrų raudų melodinės struktūros ryšiai. – Tautosakos darbai, [t.] XVII(XIV). V., 2002, p. 113–123.

³ *Angelė Vyšniauskaitė, Petras Kalnius, Rasa Paukštytė*. Lietuvių šeima ir papročiai. V., 1995, p. 93; *Dalia Urbanavičienė*. Apeiginis judesys laidotuvėse ir mirusiųjų minėjimuose. – Liaudies kultūra, 1992, Nr. 4, p. 15–19; *Gaila Kirdienė*. Smuikas ir smuikavimas lietuvių etninėje kultūroje. V., 2000, p. 176–180; *Romualdas Apanavičius*. Baltų etnoinstrumentologija [Kauno lietuvių tautinės kultūros centro sekmadieninės mokyklos tęstinio leidinio „Vydija“ priedas]. Kaunas, 1992, p. 45–46.

⁴ *Alfonsas Motuzas*. Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių kilmė. – Tiltai, 1997, Nr. 2, p. 55–57; *Alfonsas Motuzas*. Žemaičių Kalvarijos Kalnai ir Kryžiaus kelias. Kretinga, 1993, p. 8–9; *Alfonsas Motuzas*. Trimitai ikirikščioniškoje apeiginėje kultūroje. – Liaudies kultūra, 1996, Nr. 6, p. 15–19.

⁵ XVI a. pasirodė protestantų giesmynų lietuvių kalba. Pirmasis katalikiškas lietuviškas giesmynas išleistas tik 1646 m.

⁶ XV, XVII a. rašytiniai šaltiniai liudija, jog už raudojimą buvo baudžiama pinigėmis baudomis (žr.: *A. Vyšniauskaitė, P. Kalnius, R. Paukštytė*. Min. veik., p. 89).

⁷ *Rimantas Sliužinskas*. The Interaction of Klaipėda Region Lutheran Psalms Singing Tradition with Lithuanian Folk Singing Style. – Žurnalo „Tiltai“ priedas, 2001, Nr. 8, p. 44–56; *Daiva Kšanienė*. Evangelikiškų surinkimų giesmės ir giesmynai Mažojoje Lietuvoje. – Tiltai, 2000, Nr. 3, p. 67–72; *Vilija Balčytytė, Zita Kelmickaitė*. Giesmės. – Lietuvininkų žodis. Kaunas, 1995, p. 171–178.

⁸ R. Gudelis, domėjęsis Lietuvos chorinio judėjimo ištakomis, teigia, jog „specifinės choralinės („išdestiliuotų“ balsų) dainavimo tradicijos nesusifirmavo nei pasaulietinėje, nei bažnytinėje aplinkoje. Esminių skambesio stiliaus skirtumų tarp geriausių pasaulietinių ir bažnytinių chorų nebuvo...“ (žr.: *Regimantas Gudelis*. Lietuvos chorų dainavimo stilistikos ištakos XX a. pirmos pusės chorų mene. – Tiltai, 2000, Nr. 3, p. 79). Jis atkreipia dėmesį ir į kai kuriuos objektyviai seniausiuose garso įrašuose pastebimus ypatumus: „1907–1912 m. chorų skambėjimas buvo artimas liaudiškajam dainavimui. <...> Dainavimo maniera – folklorinė, primena kaimo ansamblį, balsai rėksmingi, nors gana darnūs“ (ten pat, p. 81).

⁹ *Regina Mikšytė*. Antano Baranausko giesmės. – *Antanas Baranauskas*. Artojų giesmės šventos. Harmonizavo, smuiko ir vargonų akompanimentus prirašė Vytautas Juozapaitis. Punkskas, 1995, p. 6.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ *Martin Boiko*. Relics of Burial Laments in Latvia. – Finnish Yearbook of Ethnomusicology. Helsinki, 1998, p. 152–162.

¹² *Boleslaw Bartkowski*. Polskie śpiewy religijne w żywej tradycji: Style i formy. Kraków, 1987.

¹³ Onutės Žemaitienės, dvylika metų dirbančios Vilniaus laidojimo namuose „Michel ir partneriai“, informacija. Tą patį teigia ir kitų laidojimo namų darbuotojai.

¹⁴ *A. Vyšniauskaitė, P. Kalnius, R. Paukštytė*. Min. veik., p. 89–92, 94; *Angelė Vyšniauskaitė*. Lietuvių šeimos tradicijos. V., 1967, p. 71–75; *Rūta Giedrienė*. Mirusiųjų pagerbimas. Gedulingi paminėjimai. – Civilinės apeigos. V., 1979, p. 58, 73.

¹⁵ *A. Vyšniauskaitė*. Min. veik., p. 74–75, 83; *R. Giedrienė*. Min. veik., p. 64, 66.

¹⁶ *Rasa Norinkevičiūtė*. Džukų laidojimo raudų atlikimo specifika. Raudojimo psichologinis aspektas [Magistro darbas]. V.: Lietuvos muzikos akademija, Etnomuzikologijos katedra, 1999, p. 19.

¹⁷ Ši banga suardė ir nuo amžių visame pasaulyje nusistovėjusį gyvenimo virsmų (gimimas – iniciacijos – vestuvės – laidotuvės) ratą su jam būdingomis sąsajomis. A. Vyšniauskaitė pažymi, jog „po Antrojo pasaulinio karo įvyko esminių lietuvių vestuvių apeigų sandaros ir turinio bei formos pokyčių. Tradicinį apeigų sakralumą užgožė pramogiškumas, beveik išnyko etnografinė žemaitiško, aukštaitiško, suvalkietiško, dzūkietiško laidojimo modelio specifika, baigiamas pamiršti senasis vestuvių folkloras (dainos, oracijos, žaidimai, šokiai), o vietoj jo išsigali kičo pobūdžio, paprastai iš rašto skaitoma individuali kūryba“ (žr.: *A. Vyšniauskaitė, P. Kalnius, R. Paukštytė*. Min. veik., p. 394–395). Beje, autorė netgi mano, kad „muzikantai daug kuo kalti dėl regioninių vestuvių papročių suniveliojimo, dėl vestuvių, kaip didžiaprasmės apeiginės dramos, laipsniško virtimo eiliniu „renginiu“ (ten pat, p. 394). Nors XXI a. vedybos, įteisinus poros partnerystės sutartį, galutinai prarado virsmo statusą, tačiau tebegyvuoja vestuvių, kaip renginio, reiškinys su jam būdingais naujai atsiradusiais papročiais. Iniciacijų, gimtuvų, krikštytųjų, kūdikio lankymo papročiai ir juos lydėjusių tautosaka ne tik anksčiau už vestuves prarado paveldėtąjį apeigiškumą, bet tiesiog išnyko, šiokių tokių užuominų palikę sovietmečiu dirbtinai sukurtose vardynų bei perėjimo į kitą amžiaus grupę ceremonijose. Šiomis dienomis kūdikio gimimas paliktas išimtinai medikų bei naujagimio šeimos rūpesčiui.

¹⁸ *Rimantas Astrauskas*. Raudos intonacija lietuvių muzikiniame folklore. – Liaudies kultūra, 1994, Nr. 4, p. 15–19.

¹⁹ Lietuviškos dainos, užrašytos par Antaną Juškevičę, t. 3. Kazanė, 1882, naujas leid.: V., 1954, Nr. 1199.

²⁰ Vai tu rugeli: Adelės Kazlauskienės tautosakos rinktinė. Sudarė Jaunius Vylius, parengė Laima Burkšaitienė ir Vida Daniliauskienė. V., 2003, p. 232.

²¹ Tai ypač pabrėžiama rekomenduojant naujas civilines sovietmečio laidotuvių apeigas: „Tarybines mirusiųjų pagerbimo apeigas atlieka gyvieji, jos skiriamos gyviesiems. <...> „Viskas pasilieka žmonėms!“ – pagrindinė visų tarybinių tautų mirusiųjų pagerbimo apeigų mintis“ (žr.: *R. Giedrienė*. Min. veik., p. 58–59); „<...> kapinės turėtų būti „ne liūdesio ir pesimizmo vieta, bet vieta, kurioje šlovinami tarybinio žmogaus darbai ir žygiai“ (žr.: *Rūta Giedrienė*. Mirusiųjų pagerbimo diena. – Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1975–1976 metais. V., 1977, p. 172).

²² Papročių tyrinėtoja Regina Merkienė yra pastebėjusi, kad žmogus turi nesąmoningą apeigų poreikį, nesąmoningą transcendencijos pojūtį. Per penkiasdešimt metų metodiškai naikinant ar bandant dirbtinai pakeisti išgalėjusius, nusistovėjusius papročius ir apeigas, tas poreikis kai kada išsilieja netikėtomis formomis; sakykime, staiga kur nors atsiranda paprotys, tikėjimas, buvęs seniai visų pamirštas ir tyrinėtojams žinomas tik iš literatūros. Vienas pavyzdėlis: 1997 m. universiteto studentus profesorė apklausė, ką jie manantys apie kontaktų su mirusiais artimaisiais galimybę. Beveik visi jaunuoliai teigė jaučiantys ryšį su mirusiaisiais. Jie padedantys sunkiomis akimirkomis, sapnuose duodantys patarimų, kaip išspręsti iškilusią problemą. Mažiausiai buvo nurodoma, kad toks tikėjimas yra susijęs su bažnyčios mokymu (iš asmeninio pokalbio su prof. R. Merkienne).

²³ *Bronė Stundžienė*. Merkinės dainų istorija: vizija ir tikrovė. – Tautosakos darbai, [t.] XIX(XXVI). V., 2003, p. 22–23.

²⁴ *R. Giedrienė*. Mirusiųjų pagerbimas. Gedulingi paminėjimai, p. 64.

²⁵ Tą patį galima stebėti ir šių dienų laidotuvėse Norvegijoje, nors čia kultūra ir laidojimo tradicijos gerokai anksčiau ėmė modernėti (pirmieji civiliniai laidojimo namai įkurti 1870 m.), be to, norvegai

nepatyrė sovietmečio pertvarkymų (žr.: *Daniel Winfree Papuga*. Farewell – Death and bereavement in multi-cultural Norway. – <http://www.ukm.uio.no/utstillinger/farvel>, 2000 11 16).

²⁶ B. Stundžienė apie šiandieninę (2000–2001 m.) Merkinės apylinkių tradiciją sako: „Iš kitados čia klestėjusių jaunimo suėjimų, vakaronių, talkų, vestuvių ir šermenų privalomi ir jokių kataklizmų nesuniokoti liko tik pastarieji. Bendruomenė tebe-laiko šventa priederme, kaip nuo amžių buvo, su apeigomis į amžinybę palydėti savo mirusį narį“ (žr.: *B. Stundžienė*. Merkinės dainų istorija: vizija ir tikrovė, p. 21–22). V. Kašinskas, aprašydamas 1970–1995 m. užfiksuotus laidotuvių papročius, pažymi: „Papročių ar ritualų laikymąsi žmonės suvokia kaip iš senolių ir tėvų bei aplinkinių gyventojų perimtą būtinybę. Be to, tradiciniai archetipinio pasaulio suvokimo modeliai glūdi tam tikros tradicijos terpėje gyvenančio žmogaus sąmonėje“ (žr.: *Virginijus Kašinskas*. Laidojimo apeigos. – *Liaudies kultūra*, 1997, Nr. 5, p. 13). Tačiau, R. Merkienės teigimu, retkarčiais jau net ir kaime svyruoja nuostata, jog mirusį kaimo bendruomenės narį išlydėti privalu: „Ar aš jam skolingas, kad eičiau į laidotuves!“ (žodinė prof. R. Merkienės informacija).

Gauta 2004 02 18